

Néhány észrevétel „A legeltetés kérdése“ czimű füzetem ismertetésére.*)

Irta: *Berendi Béla.*

E lapok folyó évi június havi füzetében egy közlemény a „Legeltetés kérdése“ czimű tanulmányomra hívta fel a t. olvasók figyelmét. (E. L. 1902. évi VI. f. 708. old.)

Az ügy érdekében kénytelen vagyok azonban erre az ismeretetésre válaszolni, kijelentvén, hogy ezzel a felszólalással nem akarom egy meddő polemianak az alapját megvetni.

Az ismertetés szerzője azt állítja, hogy a *feltétlen legelő* talaj fogalma nem létező valami, mert oly területet, a mely *csak* legeltetésre volna alkalmas és sem kaszáló, sem erdő nem *lehet*, nem ismer.

Teljesen osztom felfogását akkor, ha e kérdést akademicice tárgyalja és általánosítja. Vagyis, ha a *feltétlen* jelzöt semmiféle talajra sem alkalmazza. Ha a *feltétlen legelő* fogalmát tagadja, akkor a *feltétlen erdő*, szőlő stb. talaj fogalmát is tagadnia kell, mert különben ellentmondásba jut.

Más szavakkal, ha a tételt úgy állítja fel, hogy oly terület a hol kizárólag csakis erdőt *lehet* nevelni, vagy a hol *csakis* legeltetni *lehet*, olyan terület nincs, akkor egyetérték vele.

A mint a „*Legeltetés és havasgazdálkodás kérdése*“ czimű füzetemben is kifejtettem a *feltétlen* talaj fogalma csak *viszonylagos* lehet. A mi ma mezőgazdaságilag művelt föld, — szántó vagy rét — az idővel esetleg *feltétlen* erdőtalajjává válhatik és a mi ma még *feltétlen* erdőtalajnak van minősítve, az rétté alakulhat át.

Véleményem szerint az erdőtvörvény nem azt a talajt kívánja *feltétlen* erdőtalajnak nevezni, a melyen csakis erdőt *lehet* nevelni, hanem igenis a mint az 1879. évi 31. t.-cz. 4. §-ában is olvasható, oly talajt, a mely . . . „*másnemű művelésre állandóan nem alkalmas,*“ vagyis más szavakkal azt a talajt, a melyet másként hasznosítani *gazdaságilag nem okszerű.*

Ha nem így értené a törvény, a mint én véleményezem, akkor a ma *feltétlen* erdőtalajnak minősített erdőterület nagyobb részét ki kellene a törvény hatálya alól vonni. Azt a talajt, melyet nem *lehet*, helyesebben nem szabad más művelésre használni, mint erdőnevelésre, én, a kit az ismertetés t. szerzője ismertetésében mint erdőgazdát aposztrofált, — a mire különben lejjebb vissza-

*) E közleményt a szerző már július hó folyamán küldte be, de az E. L. eddigi füzeteiben nem volt közölhető. Szerző kívánságára most közöljük — legalább abban a terjedelemben, a melyben az említett ismertetésre vonatkozik — egyttal azonban a későre maradt vitát mielőbb befejezendő, alkalmat nyújtottunk a kifogásolt ismertetés írójának arra, hogy ez észrevételekre megjegyzéseit alább megtegye.

Szerk.

térek, — sokkal szigorubban minősitem s így ezzel még követelőbb erdőgazda vagyok, mert én azt feltétlenül *véderdőnek* nevezem, minthogy nyilvánvaló, hogy ha nem *lehet* másra használni, akkor a törvény 2. §-ának egyik vagy másik jellege okvetetlenül reá illik.

Hogy példával világosítsam meg előbbi állításomat; már csak minden erdőgazda feltétlen erdőtalajnak minősitené s befásítaná a budai várhegy 40—60°-os lejtű oldalát a görgényi havasok alatt, de úgy vélem, hogy az illetékes erdőfelügyelőnek ez, akkor midőn szép pázsittal, cserjékkel parkszerűen műveltetik, nem fog eszébe jutni itt Budapesten.

Ha tehát elfogadjuk azt, hogy a feltétlen erdőtalaj alatt az ily művelésre *alkalmas*, vagyis más szavakkal gazdaságilag okszerűen kezelhető terület értendő, a mint valószínűleg el is kell fogadni, mert az erdőtörvényben benne van, — akkor helyesen el kell fogadni azt is, hogy van feltétlen legelőtalaj is.

Sok százezer hold olyan területet tudok mutatni a fatenyészet határán vagy inkább azon felül, a hol különböző okoknál fogva a fű sűrűn, tömötten nő, de igen rövid, hogy ezt lekaszálni nem *érdemes*, azt gazdaságosan csak lelegeltetni lehet, — vagy pedig a hol a klimatikus viszonyoknál fogva a későre kifejlődött füvet szénának megszáritani, az előrehaladt évadban beálló esőzések, rövid és már nem forró nap miatt már alig vagy egyáltalában nem lehet, — vagy a hol, ha le is kaszáljuk a füvet, azt mint szénát istállók hijján ott télen át feléteni nem tudjuk, vagy pedig a honnét a szénát utak hiánya vagy egyéb okoknál fogva a völgyekbe leszállítani nem lehet, — szóval, a hol a fűtermést *gazdaságosan* csak lelegeltetni lehet, ez a talaj véleményem szerint *ma* feltétlen legelőtalaj. Idővel talán egy villatelep központja.

Ugy vélem tehát ezek után, hogy helyesnek tekintendő a *feltétlen erdő* talajra vonatkozó magyarázatom és ez alapon azt hiszem bebizonyítottnak tarthatom, hogy van *feltétlen legelő* talaj is.

Téved az ismertető azzal az állításával, hogy a havasnak kövekkel borított s azért nem kaszálható része volna feltétlen legelő talajnak nevezhető, — mert éppen a köves terület az, a mely a legeltetés ellen lehetőleg védendő s fűnyérésre, ha másként nem, hát sarlózással, esetleg alomnyerés végett használandó, ha ugyan beerdősíteni nem lehet; ez az a terület, mely az állandó legeltetés által a leggyakrabban és leggyorsabban megy tönkre.

Közleményében oda is nyilatkozik, hogy füzetembe néhány tévedés csuszott be, így például a többek között téves az az állítás is, hogy a legelőerdő csak a volt urbéresnek legelő illetőségén engedélyezhető.

Eszem ágában sem volt ezt mondani, hogy csak a volt urbéresek birtokában van legelőerdő. Ha a t. ismertető tanulmányom 23. lapjának 2-ik és 3-ik bekezdését figyelemre méltatja, megláthatja ott, hogy F. H. *község* és K. *egyházi birtok* legelő erdeiről beszélek, tehát nem érthettem azt, hogy csak a volt urbéreseknek van legelő erdejök.

Hanem igenis állítom azt, hogy az 1879. évi erdőtörvény, illetve az annak alapján kiadott utasítások a legelőerdő elnevezésű alakzatot nem ismerik s az 1898. évi 19. t.-cz. 3. §-a ezt az alakzatot *kizárólag* csakis a volt urbéresek tulajdonába *legelő illetőség* fejében átment erdőterületekre engedi meg.

Ha az utóbb idézett törvény a rendszeres üzemterv mellett kezelendő erdőbirtokokra is ki akarta volna terjeszteni, akkor kifejezetten intézkedett volna. De nagyon helyesen attól tartózkodott.

Valaki azt mondhatja, hogy az erdőtörvény nem sorolhatja fel a különféle erdőalakzatokat. Úgy van, a modern törvények általában véve nem határozzák meg a dolog fogalmát, hanem azt a tudományra és gyakorlatra bizzák, de azért a meghatározás sok esetben, — mint itt is — kívánatos.

A kérdés tehát az, elismerte-e az erdészeti tudomány a a legelőerdők képét *erdőalakzatnak* vagy nem?

Állítom, hogy Európában még nem és véleményem szerint nem is fogja elismerni. Addig tehát, a mig ezt az alakzatot az internacionális erdészeti tudomány *erdőalakzatnak* el nem ismeri, addig ez az erdőtörvény alá tartozó s rendszeres erdőgazdasági üzemterv szerint kezelendő területekre nálunk ez idő szerint ki nem terjeszthető.

Abban a pillanatban, a melyben elismertetik, hogy ezt az alakzatot a birtokosok jogosan alkalmazzák, azt kiküszöbölni alig lehet, az létjogot nyer. És a törvény nem is akadályozhatná meg, mert ha elismert erdőgazdasági alakzat lenne, akkor a birtokos éppen úgy életbe léptetheti, mint a szálerdő, sarjerdő üzemmódot és a különféle koru vágásfordulót; — minthogy a törvény a kezelési mód megválasztását a 17. §-ban előirt kellékek betartása esetén a birtokosra bizza.

Tanulmányom ismertetője abban a véleményben is van, hogy az általam ismertetett *ligetes-legelő* alakzathoz *vezet* az az eljárás, ha *csak* a *vízmosásos* vagy *teljesen* kopár részek erősítettnek, a többi terület ellenben a lehetőségig eredeti rendeltetésének tartatik fenn.

Erre nézve az a megjegyzésem, hogy csak *vezethet* esetleg, de nem mindenkor *vezet*, mert mig a kopárosodó legelőknél csupán csak az előbb megnevezett területek erdősítettnek, s így megtörténhetik, hogy tullanagy területek a szárító szelek hatásának kitéve kopaszon hagyatnak, mert azok nem indultak még kopáro-

sodásnak, addig az általam leirt gazdasági alakzatnál mindenhol ott *kell* erdősiteni, a hol azt nemcsak a talaj minősége, de a jó gyep feltételei is megkívánják.

És végre még csak néhány szót arra a megjegyzésre, hogy tölem mint erdőgazdától, kissé furcsán hangzik füzetemben a kis- és közbirtokosok erdeinek jövedelmezőségére és az erdők elpocsékolására vonatkozó észrevételem.

Igy külön kiszakítva és ide állítva a tételt én is furcsának találok, de ott a hol a többi dologgal egybefügg, azoknak értelmét, hogy úgy mondjam, kiegészíti, ott talán nem teszi mindenkire a furcsaság hatását. És éppen azért kértem is füzetemben a t. olvasót, ne az egyes részleteket szakítsa ki és tegye szigoru bírálat tárgyává, hanem az egésznek czélját tekintse.

Füzetem t. ismertetője oly állítást tulajdonit nekem kérdő alakban, mely füzetemben nem foglaltatik. Nem azt állítom, hogy egyáltalában nincs olyan kisbirtokos vagy közbirtokosság a ki, illetve a mely erdejét ne pusztította volna el, hanem állításomnak veleje az, hogy a közös vagy ha úgy tetszik magyarán gazdátlan-nak nevezhető birtok az erdők *jövedelmező* kezelésére nem való.

Állítom azt, hogy ezek a közös erdők sem minálunk, sem máshol üzletszerűen, akként mint pl. nagybirtokosoknál, hitbizományoknál a szervezet nehézkességénél fogva, nem kezelhetők. Állítom pedig ezt azon az alapon, mert sem hazánkban, sem más tiz országban erre példát nem találtam, az ily erdők jövedelmező vagyis üzletszerűen helyes kezeléséről a szakférfiakat kedvezően nyilatkozni sehol sem hallottam.

Hány alkalommal hallottam a községi lakosokat akként nyilatkozni, bár inkább maradtak volna az erdők a földes ur birtokában, mert akkor nem mentek volna tönkre, most se erdők, se legelőnk, nem tudjuk mi azt úgy kezelni, mint az uraság.

Az a feltevés, hogy ily esetben az erdőterményeknek önkényes ár szabatnék, általában véve talán nem indokolt.

Az még nem helyes kezelés, ha az erdő nem lesz elpusztítva vagy ha óriási erdőbirtokból valami csekély bevétel produkál-tatik, ez messze áll a *jöv. delmező* kezeléstől.

Meglehet, hogy füzetemet ismertető szaktársam mutat ily birtokjellegű és el nem pocsékolt erdőt, tizet, talán százat néhány ezer hold terjedelemben, de ha kívánja, én mutatok neki néhány ezret sok százezer hold olyan területtel, a hol az erdő kipusztítatott, sőt még a talaj is tönkre ment anélkül, hogy a birtokosok meggazdagodtak volna.

Nem tudom képes-e ebben az országban olyan fenti jellegű erdőbirtokot mutatni, a hol az erdőjövedelem annak nagyságával arányban áll, adja az Isten, hogy legyen, de kétlem. Köszönettel

veszem, ha felvilágosít. Viszonzásul százszor annyit fogok neki mutatni, a hol a *közelmúltban* a magán kisbirtokosok százezreket érő erdeje elpocsékoltatott s ők jóléthez nem jutottak, a legtöbbnek semmi haszna sem lett belőle, de fakereskedőknek igen.

Ha feltevéssünket bizonyítani akarjuk és igazságosak akarunk lenni, akkor mindig a gyakoribb esetet kell alapul venni. Állításomat én is a többségre alapítottam és nem a kivételekre és pedig csakis azzal a célzattal, ha ily birtok jellegeknél a birtokosoknak a megélhetéshez multhatatlanul szükségök van rét, legelő területre, akkor ha a közérdek mást nem kíván, ne ragaszkodjunk görcsösen a birtokosok szempontjából felesleges erdőterületek fentartásához, mint a hogy nem is ragaszkodik ahhoz az utóbbi néhány év óta földművelésügyi kormányzatunk, mely, a hol szükséges az erdőgazdálkodást a megélhetés szempontjából indokolt más gazdasággal váltja fel. Mert nem azzal érjük el mindenkor a jövedelem gyarapodást, ha szaporítjuk az erdőterületet. Ennek is megvan a maga határa a kulturállamokban.

Nem az erdő ellen kívántam én felszólalni, hiszen tanulmányomban még ott is az erdőnek ligetek alakjában, — ezek alatt kisebb terjedelmű erdőt kell érteni, — való szaporítását javaslom, a hol ma pusztaság van.

Tanulmányom t. ismertetője egyedül erdőgazdasági szempontból s szigorú erdész-szemekkel olvasta azt, a mit én nemzetgazdasági szempontból a tényleges állapot közvetlen behatása alatt jó indulatulag irtam. És nem hiszem, hogy tévedek, hogy ezek után nem furcsának, hanem csupán *szokatlan* tartja állításomat.

Ezek után azt hiszem, hogy meggyőztem az említett közlemény szerzőjét állításaim helyén valóságáról.

*

Megjegyzések fenti észrevételekre.

Berendi urnak fennebbi észrevételei, tekintettel arra, hogy tanulmányának lényegét, a „ligetes legelő“-nek nevezett gazdasági alakot teljesen tárgyilagosan ismertettem s azt semmi tekintetben sem támadtam, némileg megleptek, már azért is, mert ez észrevételek terjedelme semmiféle arányban sincs a füzetére vonatkozólag tett s részéről inkriminált néhány rövid megjegyzéssel.

Abból kiindulva, hogy az ilyen tárgyú vita kevésbé közérdekű s mert B. sem óhajt meddő vitát, válaszomban lehető rövid leszek.

A feltétlen erdőtalaj fogalma nem viszonylagos, mert ez *contractio in se*, hanem idővel *változó*. Az a talaj, a mely másnemű gazdasági művelésre *állandóan* nem alkalmas, azt másként gazdaságilag hasznosítani *állandóan* nem lehet. A „nem alkalmas“ és a

„nem lehet“ ellentétbe állítása tehát nem egyéb tetszetős szójá-
téknál, ha a gazdasági okszerűség határain belül maradunk.

De az u. n. feltétlen legelőtalaj még a gazdasági okszerűség határain belül sem olyan valami, ami nem lehet más, vagy másra nem alkalmas, kivévn talán a fatenyészhatáron felül lévő bizonyos területeket, de ezeknél sem a *talajminőség*, hanem a magas fekvés voltaképen a kriterium. Minden más helyen, daczára a rövidszáru fűnek stb., a feltérés vagy az erdőnek való használat nincs kizárva, ha a birtokos ezt tartja magára nézve előnyösebbnek. Ellenben a feltétlen erdőtalaj — az adott viszonyok között — okszerűen csak mint erdő hasznosítható, mert csak az erdő tartja fenn termőképességet *állandóan*. Nem azt mondom, hogy nincs legelőnek való talaj, hanem azt, hogy legelőre való alkalmazhatóság *a talaj minőségénél* nem vezethet a feltétlen legelőtalaj fogalmához.

Azzal, hogy a feltétlen erdőtalaj idővel változó fogalom, hogy abból a kulturális viszonyok stb. változtával mezőgazdasági föld avagy villatelep is lehet, azzal B. éppenséggel nem mondott újat. Ez közismert dolog, a mely minden erre vonatkozó műben feltalálható (Fürst, Bühler Schwappach), de az E. L. hasábjain is többször megfordult, az erdőfelügyelői gyakorlatnak pedig egyik ugyszólván mindennapi ügye. Legszebben és leghatározottabban foglalkozott ez ügygyel boldogult Hajós Gyula kir. erdőfelügyelő az Orsz. Erd. Egy. 1887. évi közgyűlésén tartott előadásában. (E. L. 1887. 817. old.)

A legelőtalaj létezéséről eddig is volt tudomásom, a „*feltétlen*“ legelőtalaj fogalmának szükségességéről azonban a t. szerző ur meg nem győzött.

Készséggel elismerem, miszerint kikerülte figyelmemet, hogy B. füzetében községi és egyházi legelő-erdőket is emelt; füzetének egyik későbbi szakasza kissé homályos szövegezésével keltette bennem azt a téves véleményt, hogy B. azt hiszi, hogy csakis a volt urbéresek birtokán van legelő-erdők.

De ime e tévedésem következtében legalább megtudjuk, hogy B. szaktársunk a legelő-erdőt s annak minden eddigi alkalmazását — kivéve a volt urbéresek legelőilletősége fejében kiadott erdőket — *törvényellenesnek* tartja, mert az erdőtörvény a legelő-erdőt külön nem említi fel és azt — szerinte — a szaktudomány sem ismeri el. Az erdőtörvény végrehajtói így legalább tudatára jönnek, hogy mit cselekedtek!

Én a magam részéről azonban azt állítom, hogy a legelő-erdő fogalma (Weidewald, Hutwaldung) nem ismeretlen a külföldi szaktudomány előtt sem, hamár a magunk szaktudományát mérvadóknak nem ismerjük el s ezzel önmagunkat kétségtelenül lealacsonyítani akarjuk! De még abban az esetben is, ha az nem csak

elméletének részletesebb kifejtése révén, hanem egyáltalában *alapjából hazai* találmány volna, vajjon ez okból, s mert az erdőtörvény a legelőerdőt époly kevéssé említi, mint a szál-, közép- vagy sarjedőt, van-e jogunk a legelő-erdő alkalmazását, a mely átmeneti alakzattal az erdészet közgazdaságunk terén mutatkozó néhány égető seb enyhítésére törekedett, törvényellenesnek nevezni? S ha el nem fogadott üzemmód, hogy találhatott helyet az 1898. évi XIX. t.-cz.-ben? amit B. nem kifogásol.

Az már más kérdés, vajjon maga a legelő-erdő nagyobb mérvű kiterjesztése, az erdőgazdaság részéről hozott ez az áldozat, kívánatos-e, avagy az részben vagy egészben felcserélhető-e a B. által ajánlott erdőt és legelőt teljesen elkülönítő gazdasággal. S bár ezen gazdasági alakra vonatkozólag még több kérdés várt tisztázásra, mégis ismertetésemben azt nem támadtam egy szóval sem, sőt készséggel elismerem, hogy az igen sok helyen üdvös volna s csak azt sajnálom, hogy B. leírását erdészeti adminisztrációnk ellen intézett oly támadásokkal hozta kapcsolatba, a melyek nem járultak ahhoz, hogy „ligetes legelőit“ rokonszenvenné tegyék mindenki előtt, aki nem a meglévő sértő elítélésében és lerombolásában találja örömét, hanem nyugodt fejlődési menetet óhajt.

Ami végül B. füzetének azt az állítását illeti, hogy „*nincs arra példa, hogy tisztán erdőjövedelemre utalt kisbirtokosok vagy akár közbirtokosság is az erdeje jövedelméből jóléthez jutott volna*“, erre vonatkozólag bizonyos, hogy a gazdasági területek birtoka igen lényegesen hozzájárul a földmivelő nép megélhetéséhez, de az is bizonyos, hogy ezt az erdő is igen nagy mértékben elősegítheti. Én nem követem B. t az emlegetett 10 országba, ámbár ott bizonyára sokkal több az állításomat igazoló példa, hanem maradok itthon s csakis egy közismert példára hivatkozom, a beszterczenaszódvidéki erdőkre, a melyek hajdan meddő, sőt pusztuló tőkét képeztek s ma 10, sőt 20-szoros jövedelemmel igen jelentős tényezői az ottani nép jólétének. Az *erdőgazda* részéről én tehát e tekintetben azt vártam volna, hogy követelje, miszerint a kisbirtokosok és közbirtokosságok erdeiben kétségkívül üzhető jövedelmező erdőgazdaság előfeltételeinek megteremtését sürgesse, nem pedig könnyédén odavetett megjegyzésével hangulatot keltsen az erdőgazdaság ellen.

Sajnos, hogy igen sok az elpusztult közbirtok, de nemcsak az erdő, hanem hasonló mértékben a legelő is. Nem látom egészen be, hogy miért volt a füzetben a részemről inkriminált mondatra szükség, mert a helyes legelőkezelés szükségességét e nélkül is ki lehetett volna domborítani, így azonban mintha az következnék belőle, hogy a nép kezén lévő erdőbirtok úgy sem lévén megmenthető, az értéktelen valami, tehát ne is fordítsunk reá gondot,

igyekezzünk abból minél többet másként hasznosítani. B. fenti magyarázatából következtetve ő ezt nem *akarta* mondani, de kevesen lesznek, akik az erdőnek ily leszólásából nem ezt következtetik s ily kijelentést egy erdőgazda tollából nem találják furcsának.

Az ismertető.

HIVATALOS KÖZLEMÉNYEK

Felhívás!

(*Erdei facsemeték adományozása iránt benyújtandó folyamodványok ügyében.*)

86682./1/4. sz. — Azok a birtokosok, kik az 1879. évi XXXI. t.-cz. 165. §-ában megjelölt, *de nem az állam által kezelt kopár-, vizmosásos- és futóhomokterületek* beerdősítése végett a jövő 1903. évben az állam részéről erdei facsemetékben *ingyen* részesülni kívánnak, felhivatnak hogy ez iránt való egykoronás bélyeggel ellátott folyamodványaikat *folyó évi december hó 15-éig az illető kerületi kir. erdőfelügyelőség útján nyujtsák be hozzám*, hogy a kir. erdőfelügyelőség a bejelentett területek beerdősítésének közgazdasági szempontból való szükségessége s illetve a csemetéknek ingyen elnyerésére való igényjogosultság tekintetében idejekorán előterjesztést tehessen.

Községi előljáróság igazolása e tekintetben figyelembe nem vehető.

A folyamodónak folyamodványában pontosan be kell jelentenie, hogy mely község határában hány kat. holdnyi kopár területet milyen fafajból való csemetékkel és mely időszakban (1903. év tavaszán-e, vagy 1903. év őszén?) óhajt beültetni, meg kell továbbá adni pontos címét és lakhelyét s be kell jelentenie, hogy az adományozandó csemetemennyiséget mely vasuti állomásra kéri küldeni.

Megjegyeztetik egyuttal, hogy a *kopárok és futóhomokterületek* beerdősítésére adományozandó csemeték termelési, kiemelési, csomagolási és a vasuthoz való szállítási költségeit az *állam* fedezi és csakis a gyorsáruk szerint való szállítási díjat, melyre nézve a hazai vasutak mérséklést engedélyeztek, viseli a folyamodó bir-